

Avedon – Capote: Blixen besat

Af Ivan Z. Sørensen

Blixens hænder. Lagt over hinanden på brystet, som var den aldrende kvinde gjort klar til graven.

Hænderne blev fotograferet af Avedon d. 11. april 1958 på D'Angleterre i København, en uges tid før Blixens 74. fødselsdag. Avedon var dengang midtvejs på sin bane gennem livet, 35 år.

Billedet – som Avedon selv siden hen destruerede – indgik sammen med to andre fotos af Blixen i Avedons banebrydende fotobog *Observations*, der udkom i efteråret 1959, med tekst af Truman Capote, jævnaldrende med Avedon.

Vi har et vidnesbyrd om optagelserne dengang i 1958. Nemlig fra Blixens sekretær, Clara Svendsen (som nu hedder Selborn til efternavn). Hun skriver i sin bog *Notater om Karen Blixen* (1974), at hun “troskyldigt” hjalp til med at holde et lagen op som baggrund for portrættet af Blixen, og “hun anede heller intet ondt, da han (Avedon) bad om at måtte tage et detailbillede af hendes hænder.” Men da bogen var færdig, virkede fotografierne på Karen Blixen og Clara Svendsen som karikaturer: Hendes “smalle hoved var fladet ud og gjort bredt på det ene billede.

Hænderne var fotograferet med en teknik der fremhævede deres sygdomshærgede tilstand: magerheden og de fremtrædende årer. Et tredje billede, hvor hun stod op, iført sin tunge pels, var taget nedefra og op, med et grotesk resultat af noget stort og mægtigt, der intet havde med den spinkle, yndefulde skikkelse at gøre.”

Vi har også et vidnesbyrd om Avedons intentioner med optagelsen af Blixen – og de andre prominente personer i fotobogen. Nemlig fra Capotes forord. Her gengiver Capote Avedons bemærkninger

Rungstedt is a sea-town on the coast-road between Copenhagen and Elsinore. Among 16th-century travellers the otherwise undistinguished village was well-known for the handsomeness of its Inn. The Inn, though it no longer obliges coachmen and their passengers, is still renowned: as the home of Rungstedt's first citizen, the Baroness Blixen, alias Isak Dinesen, alias Pævre Andriest.

The Baroness, weighing a handful of feathers and fragile as a coquillage bouquet, entertains callers in a spare, sparkling parlor sprinkled with sleeping dogs and warmed by a fireplace and a porcelain stove: a

Opslag i Avedon og Capotes fotobog *Observations*, 1959

under en spadseretur i atelieret i New York en vinterdag i 1959, hvor han fremviser alle de klargjorte billeder til *Observations*.

Avedon hævder bl.a., at han kun sjældent finder skønhed i et ungt ansigt. Skønheden finder han til gengæld i “Maughams læber, i deres nedadgående kurve. I Isak Dinesens hænder. Så meget er blevet skrevet dér, dér er så meget at læse, hvis blot man kan læse. For mig er de fleste folk i denne bog jordiske helgener. Fordi de er *besatte*. Besatte af arbejde af den ene eller anden slags. At danse, at være smuk, fortælle historier, løse gåder, optræde på gader og stræder.”

Og så fortæller han ellers om sin teknik og sine tricks, både under selve fotograferingen og under fremkaldelsen, han laver op til tres fremkaldelser af et billede, ville lave hundrede hvis det kunne fremhæve en detalje, hjælpe til at få gjort det usynlige synligt, få det indre ud. Man kunne også sige, at han observerer og tydeliggør alle disse personers masker – han ser dem som “sermons on bravado”, som han siger med et tvetydigt højtideligt-poetisk udtryk, som vel betyder noget i retning af “forkyndelser af det fandenivoldske”. Men med ordet “bravado” – den dristige, udfordrende, fanden-i-voldske optræden på livets scene – viser Avedon også, at han har øje for, at masken som oftest tjener som dække for en indre uro,

frygt eller forlegenhed. “Man kan kun komme bag om overfladen ved at arbejde med overfladen,” som han siger. Det gør han så. Arbejder med masken. Og så hænderne. Storytellerens hænder.

Besættelse

Karen Blixen var vældig ked af disse billeder. Hvorfor?

På en måde forstår man det godt. Figuren på billederne er jo umiddelbart helt fordrejet og forvrænget, skæv og misvisende – i forhold til den Karen Blixen, vi ellers kender. Sygdomshæret. Eller måske ligefrem diabolisk?

Hun skriver til Avedon, at hun anerkender ham som kunstner – men at hun ikke desto mindre er rystet over resultatet, både billeder og tekst. Men hun ved jo godt selv, at fotografen er en kunstner, der fremkalder, hvad han ser. I et radioforedrag, *Daguerreotypen* fra 1951, fortæller hun, hvordan folk i fotografiets barndom blev chokerede over at se sig selv på foto, “men fotografiet mødte menneskenes beklagelser med en standhaftig forsikring om sin redelighed: ‘Således ser I ud!’” Hun er helt på det rene med, at kameraet efterhånden bliver et medium for manden bag linsen: fotografihistoriens allerførste skud forekommer os “enkle og nøgterne i sammenligning med senere tiders kunstneriske og kunstfærdige portrætter,” og hun finder det på ingen måde problematisk, at hun selv tidligere er blevet fotograferet “efter alle kunstens regler.”

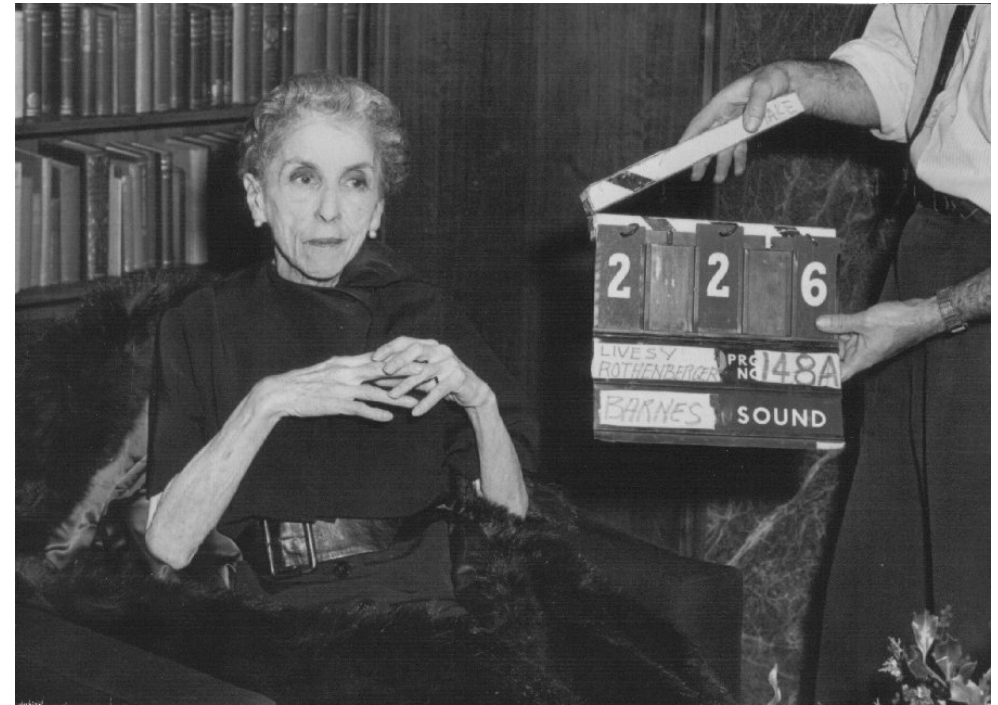
Det er Avedons kunstneriske regler, hun ikke kan forlige sig med. Hans egenrådighed. Hans stil.

Men på sin vis – javist, på sin helt egen vis! – så gør Avedon blot det samme, som Blixen selv gør: fokuserer på Karen Blixen/Isak Dinesen som *storyteller*. Og det gør han ikke mindst med nærbilledet af den skrivende historiefortællers afgørende redskab: hænderne. Ligesom han med nærbilledet af Rudolph Nureyevs fod indfanger *balletdanserens* besættelse.

Avedon tog Blixen på ordet også på en anden måde. Forgængelighed og forfald, død og endetid fascinerer ham. Blixen havde – et halvt års tid før deres møde på D’Angleterre – udgivet sin “sidste” bog, *Sidste Fortællinger / Last Tales*; den udkom samtidig i Danmark og USA d. 4. november 1957. Stor succes. Og så slut. Lyset kunne slukkes. Og der stod hun så, på Avedons fotografi, fortællersken i al sin magt og vælde, i ulveskindspels og med et hovent ansigtsudtryk, der taler som den gamle, kaffebrune fortællerske i “Det ubeskrevne Blad”: “Når den fortællerske tier, som har været historien tro indtil døden, da taler tavsheden. Enten nu en lille tøs forstår det eller ej!”

Avedon kunne dengang ikke vide, at der var flere fortællinger på vej i trykken (*Skæbne-Anekdoter / Anecdotes of Destiny* udkom i oktober 1958), eller at hun snart – i foråret 1959 – skulle lægge New York for sine fødder, syg og udmarvet, men alligevel med bravur.

Men Avedon fik hende på kornet – fortællersken. En rolle, som hun i stadig

“Jeg er en *storyteller*.” Sådan præsenterer Karen Blixen sig selv på filmoptagelser i USA i foråret 1959

højere grad spillede i tide og utide – og som hun promoverede sig selv med. Dog med en mere tilforladelig maske, end den Avedon fremkalder.

“Jeg er en *storyteller*.” Sådan indleder hun en fortælling på sin triumftur til USA i 1959. “Jeg tilhører en gammel slægt af unyttige folk, som i årtusinder har sat sig mellem den virkelige verdens ærlige, hårdtarbejdende mennesker, og som undertiden har haft held til at fremstille en anden slags virkelighed for dem, som de har syntes om.”

Her har vi den professionelle fortællerske, der koketterer med sin rolle. Her er humor og blink i øjet hos den gamle Sheherazade. Og uden humor duer Blixens helte ikke. Heller ikke heltinden Sheherazade.

Men humor er et tvetydig fænomen, sådan som Piet Hein formulerede det i den berømte gruk: “Den, som kun tager spøg for spøg og alvor kun alvorligt, han og hun har faktisk fattet begge dele dårligt.”

Alvoren i Blixens tilfælde er, at hun er *besat* af sin rolle som *storyteller*.

Nancy Wilson Ross erindrer en Blixen-bemærkning i USA i 1959: “Næsten med fortvivlelse, som om hun et øjeblik vovede at erkende, at hendes tid hastigt var ved at rinde ud, brast det ud af hende: ‘Å, jeg er så fuld af historier, der aldrig

er blevet fortalt! Sommetider føler jeg det som om – – hvis man prikkede hul på mig, ville de strømme ud!”

Blixen og hendes fortællersker véd også at fortælle om *besættelse*: I Vintereventyret *Den unge Mand med Nelliken* (1942) er der en sømand, som ved et skibsførlig får smadret tre fingre på den ene hånd, da han sidder ved årene i redningsbåden. Han lover sig selv til Djævelen, hvis han nogensinde går til søs igen. Hvor han nu skal hen? “Jeg har taget hyre til Sidney”, svarer han.

Hvad angår hende selv, så forklarer hun, med det sædvanlige glimt i øjet, hvilket stof hendes fortællinger er gjort af: Engang da hendes liv var på nulpunktet ... “da lovede jeg Djævelen min sjæl, og han lovede mig til gengæld, at alt hvad jeg herefter oplevede skulde blive til historier. Og De kan se, han har holdt sit løfte.”

Sømandens såvel som hendes egen pagt med Djævelen – eller med Gud (det er for Blixen en og samme) – er, som digteren siger i *Samtale om Natten*, sønderknusende, men dog også munter og herlig, frygtelig og spøgefuldt.

Ud over det tab, som er afsæt for pagten (af fingre, kærlighedsevne eller hvad det nu måtte være), så er det sønderknusende, der kan overgå en besat – in casu en

Paul Delvaux, *Pygmalion*, 1939

Truman Capote, fotograferet af Richard Avedon 1958. Th: Avedon indtruerer Audrey Hepborn, 1957

besat digter, fortæller, kunstner – at hun lokkes eller tvinges ind i et muntert og frygteligt forhold til sine egne skabninger. At hun besættes af dem. Og hvad der med pagten var ment som en spøgefuldt metafor, ender med at blive den skinbarlige virkelighed. Masken sidder fast.

Der er en gammel myte (fra Ovids *Metamorfoser*) om billedhuggeren Pygmalion, der bliver forelsket i sit eget kunstværk, den skønne marmorfigur Galathea. På Pygmalions bøn blæser Venus liv i Galathea, de bliver gift, og hun føder ham et barn.

Denne myte om kunst og kærlighed har senere tiders kunstnere vendt og drejet: Galathea bliver til marmor igen (Kierkegaard), eller forfatteren gør en levende pige til kunstværk (Blixen), eller maleren suger livet ud af sin model i takt med at han ‘levendegør’ hende på lærredet (Poe), eller den skabte figur tager sig kærligt af sin forstenede skaber (Delvaux) – eller figuren tager over, tager teten, besætter og forvandler sin skaber.

Truman Capote karakteriserer Blixen i *Observations*: “En imponerende skabning fremstår fra en af hendes egne fortællinger ... Tiden har forædlet hende ... tiden har destilleret hende til en essens, ligesom en drue bliver en rosin, roser til olie ... la vraie chose, a true somebody.” En sand fortællerske.

Hvad Avedon *fremkalder* er måske i højere grad – end Karen Blixen selv ville stå ved – en imponerende skabning fra hendes sidste fortællinger: fortællersken.

Ugenerøsitet

Truman Capote var den første, der seriøst overvejede at skrive filmmanuskript til

en af Karen Blixens fortællinger, nemlig *Drømmerne*. Det var i 1951. Greta Garbo skulle spille rollen som Pellegrina – men hun afslog; bl.a. fordi hun syntes, fortællingen var usammenhængende! Heller ikke Capotes efterfølgende planer med Rossellini som instruktør og hans kone Ingrid Bergman i hovedrollen blev til noget. Men fra dengang var Blixen og Capote venner.

Capote slår i et interview fast, at *Den afrikanske Farm* er en af det 20. århundredes fineste bøger: “Den er så perfekt skrevet. Den er så smukt følt. Der er ikke en side i den bog, som ikke dirrer af liv som et blad i et træ i stormvejr. Hun er en vidunderlig forfatter.”

Det er Capote, der sender Avedon til Danmark for at inddrage Blixen i deres fælles projekt *Observations*. Filmbogen var endnu undervejs, da Blixen var i New York og igen og igen mødtes med Truman Capote, bl.a. til cocktail-parties a la dem, man ser i filmen *Capote* (som Avedon havde en finger med i). Men da Blixen samme efterår så *Observations*, blev hun ikke rasende, som Clara Svendsen skriver, men bedrøvet. “Hun skrev stilfærdigt til Truman Capote, at bogen, eller de to ophavsmænd, viste mangel på en egenskab, hun ellers i så høj grad havde mødt i Amerika: *generosity*.”

Trods nogen betænkelighed påtog hun sig alligevel at skrive forord til Capotes bog *Breakfast at Tiffany's* (fra 1958, den udkom på dansk under titlen *Holly* i 1960).

Hun giver her nogle uhyre fine og rammende karakteristikker af et forfatter-skab og en forfatter, som hun beundrer. Fortryllesen ved det er “dets særegne kombination af luftighed og vægt. Vi følger det som vi følger et egners flugt i et træ, der er på én gang aldeles fantastisk og fuldkommen logisk, – den flyvende figur kan kaldes både letbenet og fortættet.” Hun afrunder sin beskrivelse af *Holly* med at fremhæve Capotes sprog, som er rent, vågent og nærmest uforpligtet, og som “i litteraturen svarer til hvad man i omgang kalder gode manerer. Det er den forfatters sprog, som siger: ‘My Style is my Castle’, men som holder åbent hus.”

Blixen er helt igennem positiv og *generøs* over for Capote. Det er stilen, der forener dem. En dirren. En fortættethed. Både i sprog og manerer. Men forordets afsluttende sætning rummer måske alligevel en lille gemytlig stikpille.

Med til Karen Blixens stil og sindelag hører Bjørnson-devisen: ‘der må nogen begynde at tilgive.’ Og hun tilgav de to amerikanere: “Han er en sød fyr og en god forfatter,” siger hun om Capote kort før sin død til fotografen Cecil Beaton. “Han er en ven og jeg er glad for ham. Give him my love”.

Forlegenhed

Det Avedon gør, er det, han altid gør: han så at sige gennemlyser den figur, der er hans model. For ham er Blixen storytelleren. En magtfuld figur. Et ansigt med et tvetydigt, ubestemmeligt udtryk. Formende, skabende hænder.

Hans kunstværk er på en gang respektfuldt og afslørende. Han påviser Blixens

Avedon i sit atelier i NY, vinteren 1958-59, foto af Jacques Henri Lartigue

besættelse af sin egen rolle. Og måske er det denne afsløring, der oprører hende. Og måske er hendes oprørthed – forlegenhed.

“En lillebitte trøst ville det måske have været for Tania,” skriver Clara Svendsen, “at man senere i filmen *Who's afraid of Virginia Woolf* så Avedon-portrættet af Isak Dinesen i pels på en væg. Det var også en slags berømmelse. Og berømmelse var hun nu engang lige så glad for som sin landsmand H.C. Andersen.”

Forfængelighed er kernen i Clara Svendsens tanke-eksperiment. Forlegenhed kunne man også tænke sig – med hensyn til Blixens reaktion på Avedon-Capote parrets fremkaldelse af hende. Forlegenhed er en sindstilstand, som Karen Blixens figurer undertiden bringes i, når skjulte eller fortrængte sider af deres væsen bliver dem åbenbare og bevidste. En sindstilstand, der udmønter sig i rødmen.

Rødmede Blixen mon, da hun blev konfronteret med Avedons sort-hvide fotos?

I *Syndfloden over Norderney* hedder det: “Saaledes taler *arbiter elegans*, Hjerter-nes Kender, paa maskeraden: “På din maske skal jeg kende Dig.”

‘Som storyteller skal jeg kende dig.’ Således talte Richard Avedon – med sine Blixen-billeder.